

LØNSTRUP & VILLA VEST

SIMON JACOBSEN

Lønstrup for 100 år siden

med badehotellet i baggrunden
Privatfoto

LØNSTRUP & VILLA VEST

Simon Jacobsen

LØNSTRUP & VILLA VEST

© 2024 Simon Jacobsen

Af Simon Jacobsen
forfatter@simon-jacobsen.dk
www.vestkystenshistorie.dk

zoe design

Tryk, cover & sats
www.ZOEdesign.dk

Udgiver: Lønstrup Turistforening

ISBN: 978-87-975604-0-2

Coverfotos

Omslag: Lønstrup 2022 Horizon Lab
Forsats: Lønstrup for 100 år siden privatfoto
Bagsats: Lønstrup 1958 Det Kgl. Bibliotek
Tegning ved kapitlerne: Poul Andersen

Udgivet med økonomisk støtte fra

Villa Vest, Lønstrup
Vendsyssel Tidendes Fond
Lido Lønstrup Aps ved Bent Olesen og Svend Bjørnager
Glashuset, Lønstrup
Tove Raaberg
Spar, Lønstrup
Keramoda, Lønstrup

Udgiveren har forsøgt at cleare alle fotorettigheder.
Hvis en fotograf ikke er behørigt kompenseret for brug af billedet,
bedes vedkommende henvende sig til forlaget.

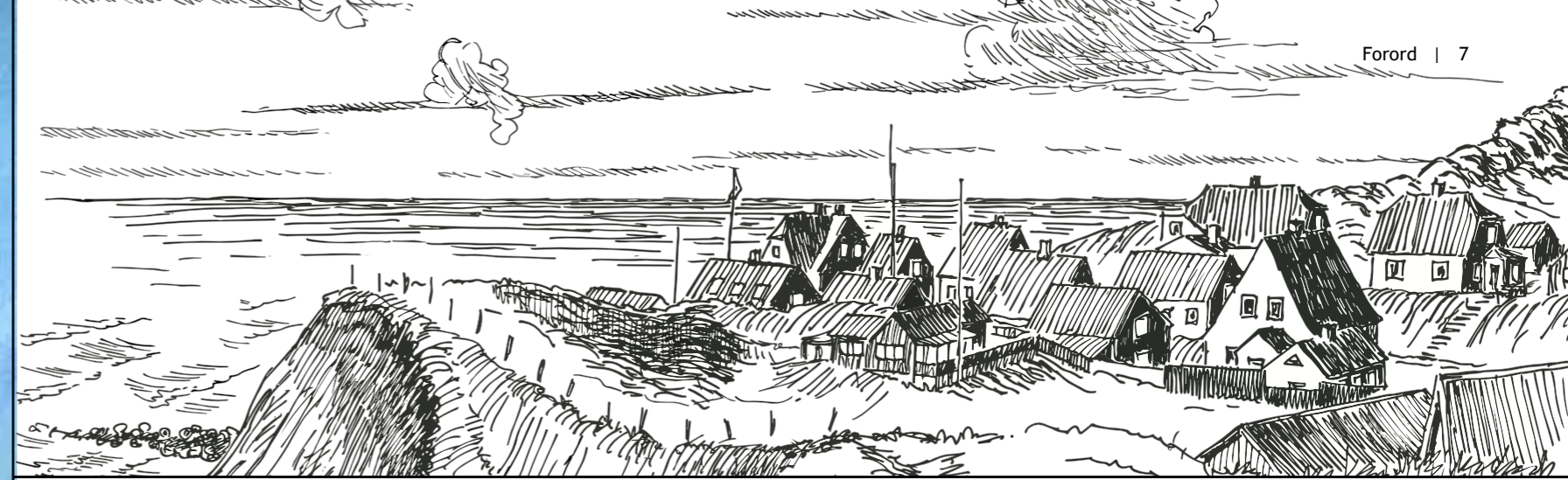

INDHOLDSFORTEGNELSE

F	Forord af Jørgen Ussing	7
I	Introduktion	11
1	Glimt fra Lønstrups historie	15
2	Villa Vest	81
3	Badehotellet	121
4	Dragehuset Helse	163
5	Familien Møller-Kjær	187
6	Ægteparret Tove og Ole Raaberg	195
7	Kilder og bøger om Lønstrup	196
8	Tak til alle der har bidraget	198

Cottagekvarteret bag Strandvejen

Akvarel malet af Jørgen Ussing i 2023

FORORD

Ingen anden by ved vestkysten fortæller naturens drama så voldsomt som Lønstrup.

Med ryggen mod havets mur, mellem bløde bakker og på landets yderste kant ligger byen og trykker sig med ydmyge lave længer - fiskernes huse ligger i læ. Anderledes er det med burgøjsernes store villaer på Sønderklit og Møllebakken. Her gælder det om at se - og måske også at blive set. Havudsigten er også fantastisk, levende, farverig og evigt skiftende. For fiskerne var den ligegyldig. Mon ikke de fik havudsigt nok fra de skrå brædder under dagens fiskeri og i stedet satte pris på hyggen og varmen i de små stuer langs Strandvejen.

For det er jo Strandvejen der er livsnerven gennem Lønstrup. Den opmærksomme aflæser langs denne vej et bebyggelsesmønster, der fortæller socialhistorie og noget om mødet mellem lokale og landliggere, om mødet mellem mennesker, natur og klima.

Lønstrup strækker sig fra land til hav med en perlerække af bygninger, der rummer butikker, boliger, hoteller, værksteder, spisesteder, kunst og kunsthåndværk. Ja, liv, oplevelse og menneskelig udfoldelse når den er bedst - alt sammen i ly for Vesterhavet, der danner lydtapet til sanserne, der alle bliver budt op til dans på denne strækning, den salte duft af hav, blæsten i ansigtet og et visuelt festfyrværkeri fra værksteder, butikker og gallerier.

Det er denne ramme Pernille og Kim Møller Kjær har set og nu udfolder sig i. På restaurant Villa Vest uddeler de gaver til smagssansen - og til de andre sanser ligeså. Kvalitet, oplevelse og opmærksom omsorg får de mange gæster fra de innovative værter. Ingen lades her i stikken, men efterlades med forkælelse og en uforglemmelig gastronomisk oplevelse.

Fra den klassiske vestkystarkitektur i Villa Vest Badehotel i syd og suiteen i dragehuset "Helse" i midten, til restaurant Villa Vest for enden af Strandvejen øverst i klitten mod havet, omfavnes man af Lønstrups utæmmede charme.

*Jørgen Ussing
Arkitekt, akvarelmaler og ekstern
Lektor i Arkitektur og Design på
Aalborg Universitet.*

Jørgen Ussings terrasser i brosten

Foto: Henrik Kyst

Det er en rigtig tænkt idé at bevæge sig fra værelset på Villa Vest Badehotel eller suiteen i dragehuset til restauranten. Havluften skærper appetitten og forventningerne. Det er mindst lige så godt at gå vejen tilbage og fordøje de gode sanseindtryk.

I bogen fortæller Simon Jacobsen medrivende om de 3 huse med kyndigt afsæt i Lønstrups spændende historie. Bogen bli-

ver dermed ikke blot en appetitvækker til en særegen og smuk bebyggelseskultur, men også til en beskrivelse af Pernille og Kims aktiviteter i et rigt nuanceret lokalsamfund. Deres kærlighed til Vendsyssels natur og spisekammer omsætter de til oplevelsesrige ophold og kulinariske højdespring.

Lad bogen her føre dig ind i Lønstrups særlige sanselige særpræg.

Tegning: Poul Andersen

Det var naturligt at bede arkitekt Jørgen Ussing om at skrive forordet til denne bog. Ussing har været med til at renovere flere gamle klassiske sommervillaer og har også tegnet det klassiske strandhotel i Blokhuis. Desuden har han udarbejdet tegninger til pladsen foran Villa Vest. Derudover har han sit galleri med akvareller på Strandvejen.

Lønstrups Turistforening fik i 2002 udarbejdet et idéoplæg sammen med arkitekt Jørgen Ussing fra Løkken til forskønnelse af en række pladser og steder i byen. Det skulle være en fremtidsplan, der skulle give Lønstrup et kvalitetsløft. Et af de steder, man satsede på, var området ved Villa Vest, hvor man ønskede en ny belægning og bænke, så området blev stedet, hvor strand og by mødes.

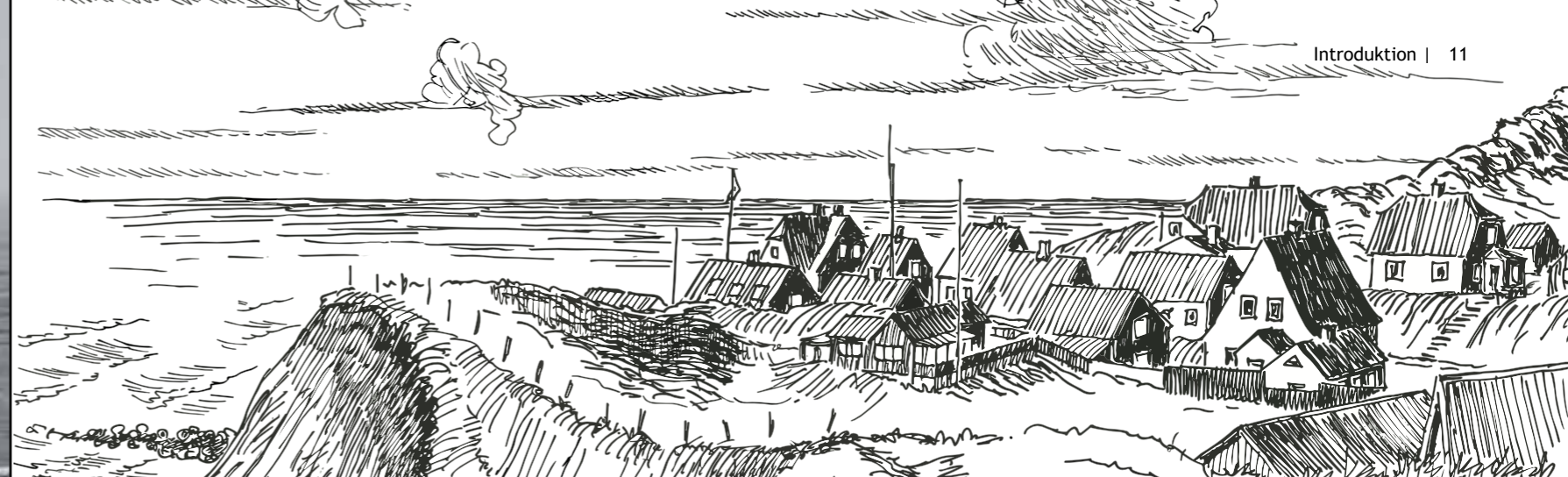
Oplægget blev sendt til Hjørring Kommune, der i forvejen var i færd med at udarbejde en lokalplan for Lønstrup. Det indeholdt en række ændringer af kendte steder og pladser i byen. Jørgen Ussing skrev bl.a. i sit oplæg: "Havets brutale frem-

færd mod denne vej sløres i dag af et virvar af rækværk, rør, skilte og brystninger mod Villa Vest og Caféen, der afslutter Strandvejen og yder ikke dette kraftfulde sted retfærdighed." Her gik oplægget ud på at forme en plads, hvor byen møder havet, hvor mennesket møder naturkraften. Hvor land, hav og himmel brydes. Det kunne ske ved at hæve pladsen og forme den mod havet som en stor trappe med indbyggede terrasser, der i et omvendt amfiteater både er tilskuerplads og adgang til og fra naturen.

I foråret 2004 gik folk fra Hjørring Kommune i gang med at lave denne plads, hvor by og hav mødes. Terrænet blev omlagt, og der blev bygget terrasser i brosten i tre niveauer, så både lokale og turister kan nyde denne plads, og ikke mindst betragte de fantastiske solnedgange i Vesterhavsbyen. Arbejdet blev udført i samarbejde med Hjørring Kommune, Lønstrup Turistforening og ejeren af Villa Vest, Ole Raaberg. Projektet kostede 700.000 og blev betalt af de tre samarbejdspartnere. Den dejlige plads blev indviet pinselørdag.

Strandvejen snor sig op gennem Lønstrup 1956

Foto: Det Kgl. Bibliotek

INTRODUKTION

Bogen Lønstrup og Villa Vest følger i rækken af bøger, som jeg har skrevet om den jyske vestkyst, specielt langs Jammerbugten.

Det begyndte med bogen om Løkkens klassiske sommervillaer i 2016, som blev efterfulgt af min store Løkkenbog, med en omfattende beskrivelse af Løkkens historie i 2018.

Sommerliv ved Vestkysten, der udkom i 2019, beskriver de første landliggere, badegæster, der ferierede og byggede sommervillaer på strækningen fra Blokhus til Løkken.

I 2021 lancerede jeg mit hidtil største værk, bogen Vestkysten, klima og kystnedbrydning. Denne bog handler om det store menneskelige og naturmæssige drama, der udfolder sig langs den jyske vestkyst. Fokus er på strækningen Blokhus, Løkken, Nørre Lyngby og Lønstrup, men belyser vilkårene på hele kysten fra Skagen til grænsen. Så vil man vide noget om den voldsomme kystnedbrydning ved Lønstrup, så findes det her.

Lønstrup og Villa Vest er på ingen måde en udtømmende beskrivelse af Lønstrups spændende historie. Det jeg ønsker er at give læseren nogle glimt af hændelser, der er sket, og områdets udvikling gennem tusind år indtil begyndelsen af 1900-tallet.

Der er mange bygninger og personer i Lønstrups historie, som kunne være spændende at beskrive. Jeg har i denne bog valgt at følge historien, der er knyttet til tre ejendomme

gennem de sidste hundrede år. Disse tre ejendomme har den kendte tv-kok og restauratør Kim Møller-Kjær samlet under en hat, en ny visuel identitet, Villa Vest konceptet, der udgør restaurant, badehotel og dragehuset Helse, som er hotellets suite.

Når det drejer sig om Lønstrups historie, så har jeg søgt i alle de bøger, jeg kunne finde, som er skrevet om Lønstrup de sidste 130 år, ligesom jeg har søgt i gamle aviser og ugeblade. I forbindelse med min forskning, der ligger til grund for bogen Vestkysten, klima og kystnedbrydning, fandt jeg også megen historie om kysten ved Lønstrup.

Beskrivelsen af de tre ejendomme har været en stor udfordring. Jeg gik til opgaven med krum hals og forventede, at jeg kunne finde, hvem der havde bygget og ejet de tre ejendomme i realregisteret for Lønstrup By i Mårup sogn. Realregisteret er en slags indholdsfortegnelse til skøde- og panteprotokollerne. Indtil 1927 indeholder registrene datoer for adkomster, servitutter og pantehæftelser. Ordnet efter sogn, ejerlav og matrikelnummer. De ca. sidste 100 år findes oplysningerne i de digitaliserede tingbøger.

Desværre var det ikke så let, som jeg havde troet og havde erfaret, da jeg forskede i de gamle sommervillaer i Blokhus og Løkken. Jeg fandt kun brudstykker af realregisteret for Lønstrup, og når jeg spurgte ind til registeret hos Rigsarkivet, meddelte de, at der ikke er bevaret mange realregistre fra Vennebjerg Herredsfoged, som Lønstrup By hører under.

Så den eneste udvej var at søge i Det Kgl. Biblioteks digitaliserede aviser, her kan man søge i godt 35 millioner avissider. En søgning på Villa Vest i Lønstrup gav flere hundrede hits, og en søgning på Lønstruphus gav langt over tusind hits, så nu bestod opgaven i at gennemgå disse avissider og hundredvis af andre avissider for at finde beskrivelser om ejerne og bygningerne.

Udover aviserne har jeg søgt i en del arkiver, kirkebøger, folketællinger, historiske matrikelkort, Hjørring Kommunes filarkiv, et digitalt byggesagsarkiv. Endelig har jeg søgt på sociale medier og talt med en del ældre mennesker i Lønstrup og familiemedlemmer til nogle af dem, som har ejet ejendommene.

Rigtig langt henne i processen med at skrive om de tre ejendomme kunne jeg se, at der manglede mange oplysninger, og der var huller i den lange række af ejere, specielt når det

drejede sig om Villa Vest og Lønstruphus. En fornyet kontakt til Rigsarkivet i Viborg gav resultat. Det lykkedes for en arkivassistent at finde de manglende oplysninger, af uransagelige årsager befandt nogle af tingbogsbladene fra Lønstrup sig på Rigsarkivets fjernarkiv i Odense.

Billedmaterialet har sin egen historie, jeg har gennemgået alle de billeder, jeg har kunnet finde om Lønstrup, og de løber op i flere tusinde, for at finde hvad der er af billeder med de tre ejendomme. Her har jeg også måtte ty til de sociale medier, hvor jeg har søgt efter gamle billeder af bygningerne.

Da store dele af min beskrivelse er baseret på avisomtaler, kan jeg ikke garantere for, at alt er korrekt, selvom jeg har forsøgt at finde yderligere dokumentation i langt de fleste tilfælde.

Bådpladsen med flåden af fiskerbåde

og P-pladsen med badehusene i vinterhi 1960

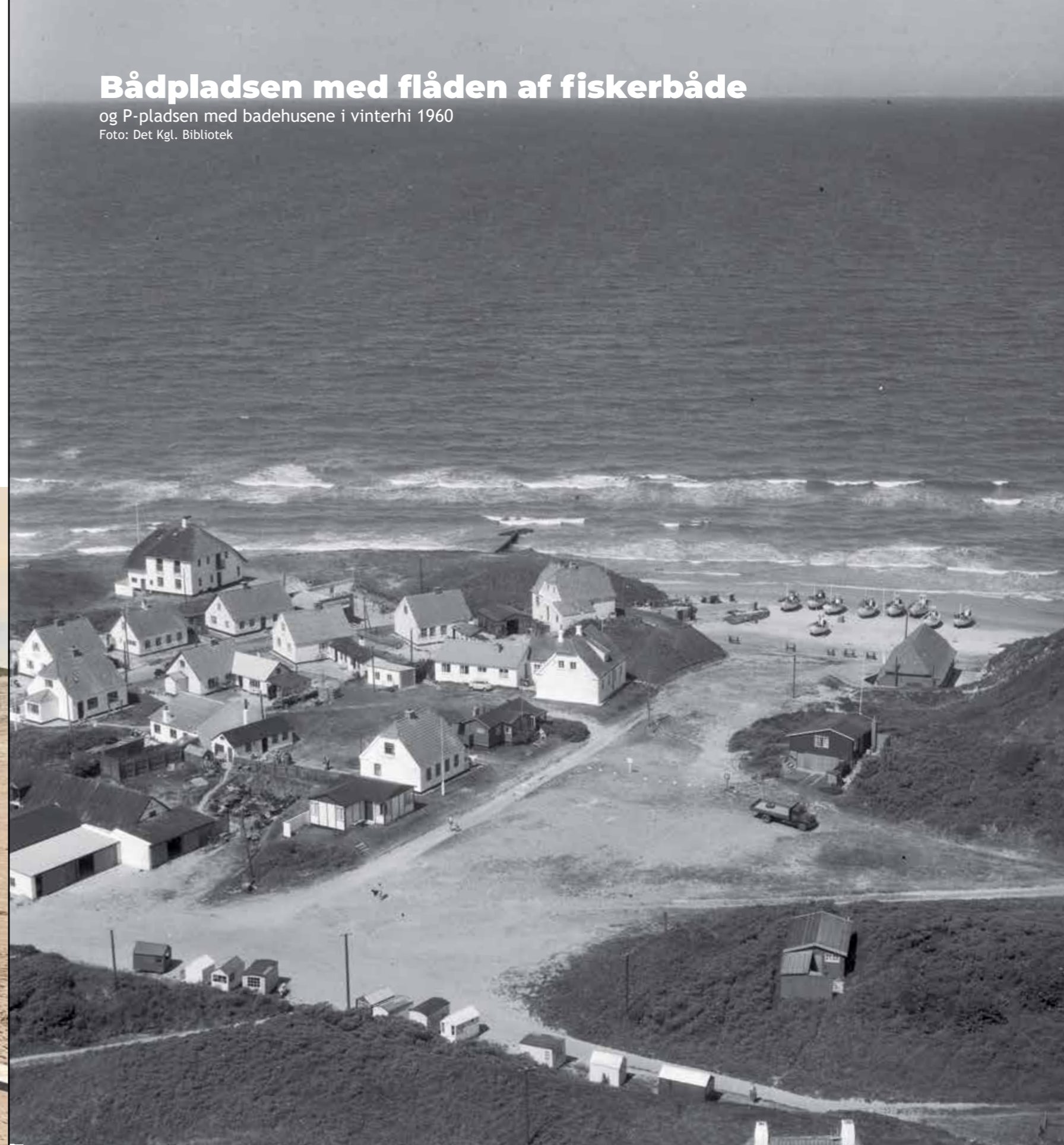
Foto: Det Kgl. Bibliotek

Forfatter Simon Jacobsen

med hans seneste bog "Vestkysten, Klima og Kystnedbrydning"

Foto: Løkkens Folkeblad

Skudehandel på Lønstrup Strand

Akvarel malet af Jørgen Ussing i 2023

GLIMT FRA LØNSTRUPS HISTORIE

Jeg har valgt af beskrive nogle hændelser i byens spændende historie, som strækker sig over flere hundrede år. Derudover kan jeg anbefale at læse nogle af de mange bøger, som er skrevet om Lønstrups historie, se Litteraturlisten bag i bogen.

For 1.000 til 500 år siden

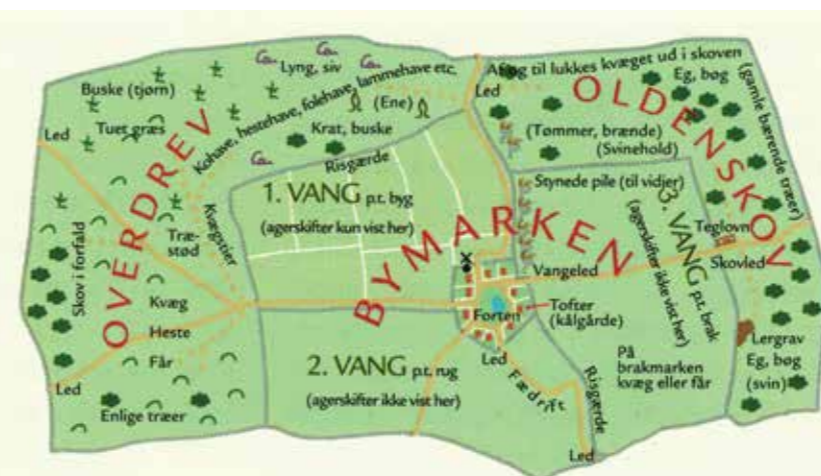
Lønstrups navn, som kommer fra Løthenstorp, viser tilbage til den sene vikingetid eller begyndelsen af middelalderen, 1000-1300, da vores "torper" opstod, og det første led indeholder uden tvivl et mansnavn.

Byen er beliggende ved en sand- og lerklint, som strækker sig 12 km fra Furreby ved Løkken til Lønstrup; klinten når nogle steder op på en højde af 60 meter.

Mårup kirke, som lå syd for Lønstrup, blev opført cirka år 1200. På dette tidspunkt var der en landsby omkring kirken, der lå midt i sognet. Mårup hed oprindeligt Mathorp, der betyder torpen i engene. Ma betyder eng og udtaltes på vendelbomål med å-lyd, som må. Også her er t-lyden faldet bort, og navnet er blevet fuldstændigt præget af vendelbomålet.

Mårup tilhørte det lille mindretal af landets romanske kirker, der ikke blev opført af natur sten, men af tegl. De høje blændinger, som adskilt af slanke lisener danner buefriser under gesimsen, er slægtskabet med en hel gruppe romanske teglstenskirker i Vendsyssel med tilsvarende facadeudmykning.

Da landsbykirkerne blev opført, var de normalt omgivet af gårde og huse med kirken i centrum. Omkring kirken og gårdene lå bymarken, som havde en radius på omkring tre km. Derudenfor lå overdrevet, et græsareal, hvor dyrene gik, og længere borte var der eng eller skov, for Mårups vedkommende kysten og havet.

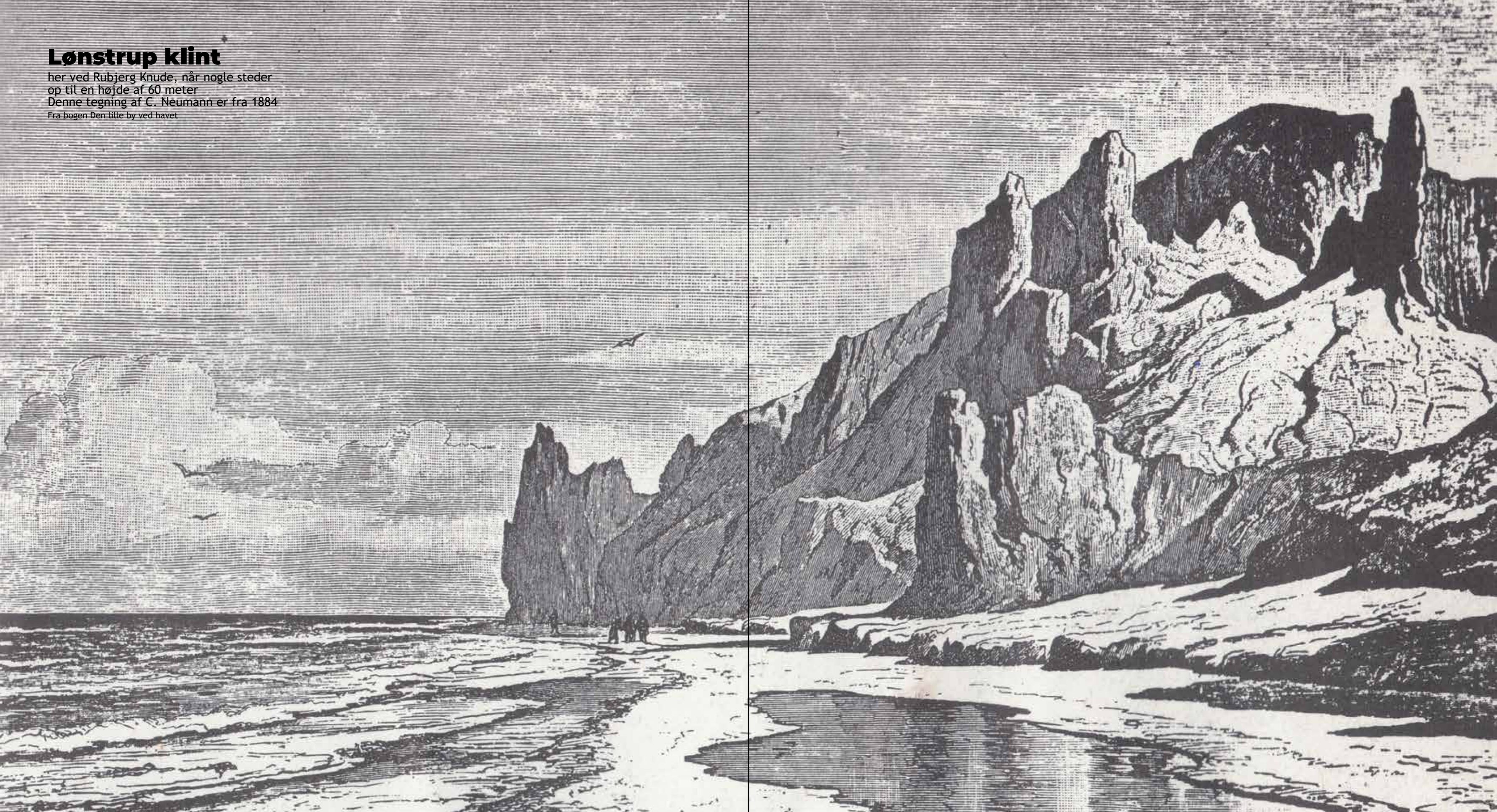
Opbygning af landsbyen

Illustration der viser opbygning af landsbyen, hvor kirken ofte var placeret i midten

Illustration: Naturgeografi - Jorden og mennesket

Lønstrup klint

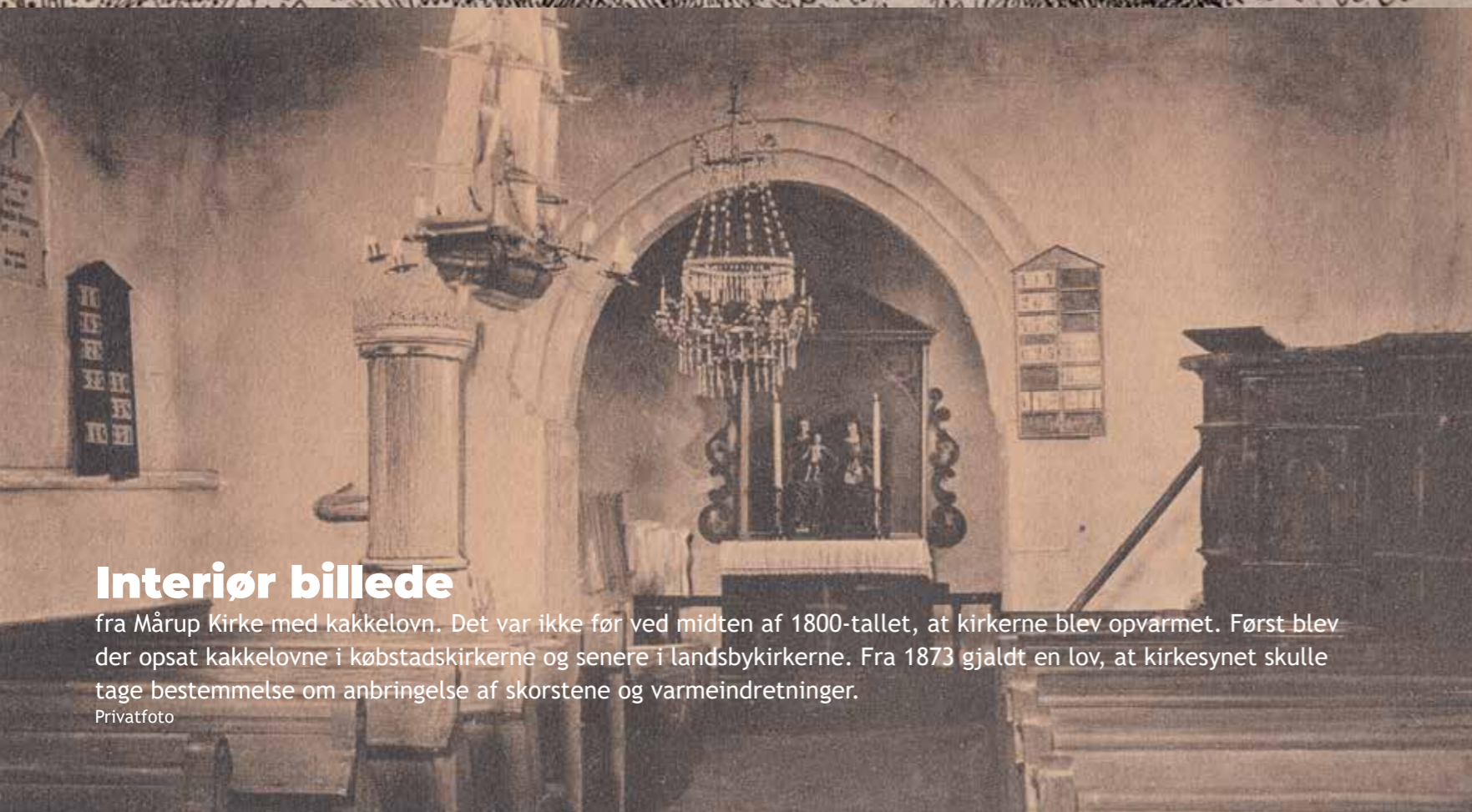
her ved Rubjerg Knude, når nogle steder
op til en højde af 60 meter
Denne tegning af C. Neumann er fra 1884
Fra bogen Den lille by ved havet

Den store Mårup Kirke

på ca. 150 kvm, blev opført cirka år 1200

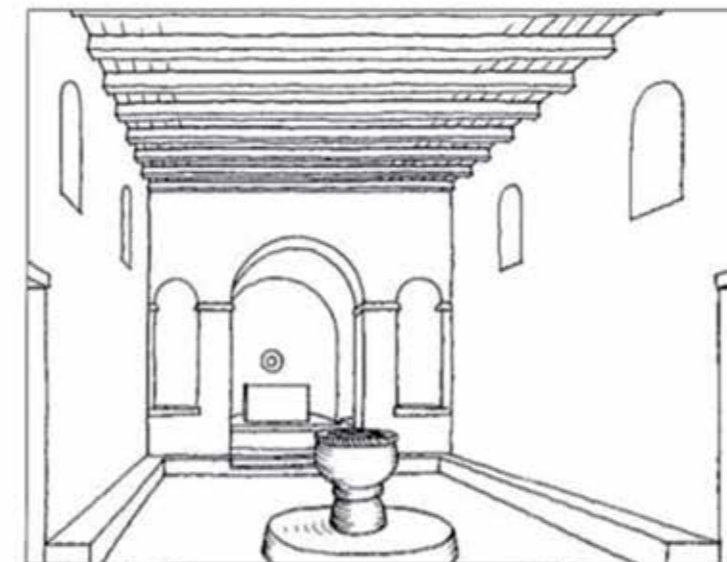
Gammel tegning af vestkystkirken Mårup

Interiør billede

fra Mårup Kirke med kakkellovn. Det var ikke før ved midten af 1800-tallet, at kirkerne blev opvarmet. Først blev der opsat kakkellovne i købstadskirkerne og senere i landsbykirkerne. Fra 1873 gjaldt en lov, at kirkesynet skulle tage bestemmelse om anbringelse af skorstene og varmeindretninger.

Privatfoto

Døbefonten

stod angiveligt midt i Mårup kirke, og der var murede siddepladser langs væggen, som i andre middelalderkirker

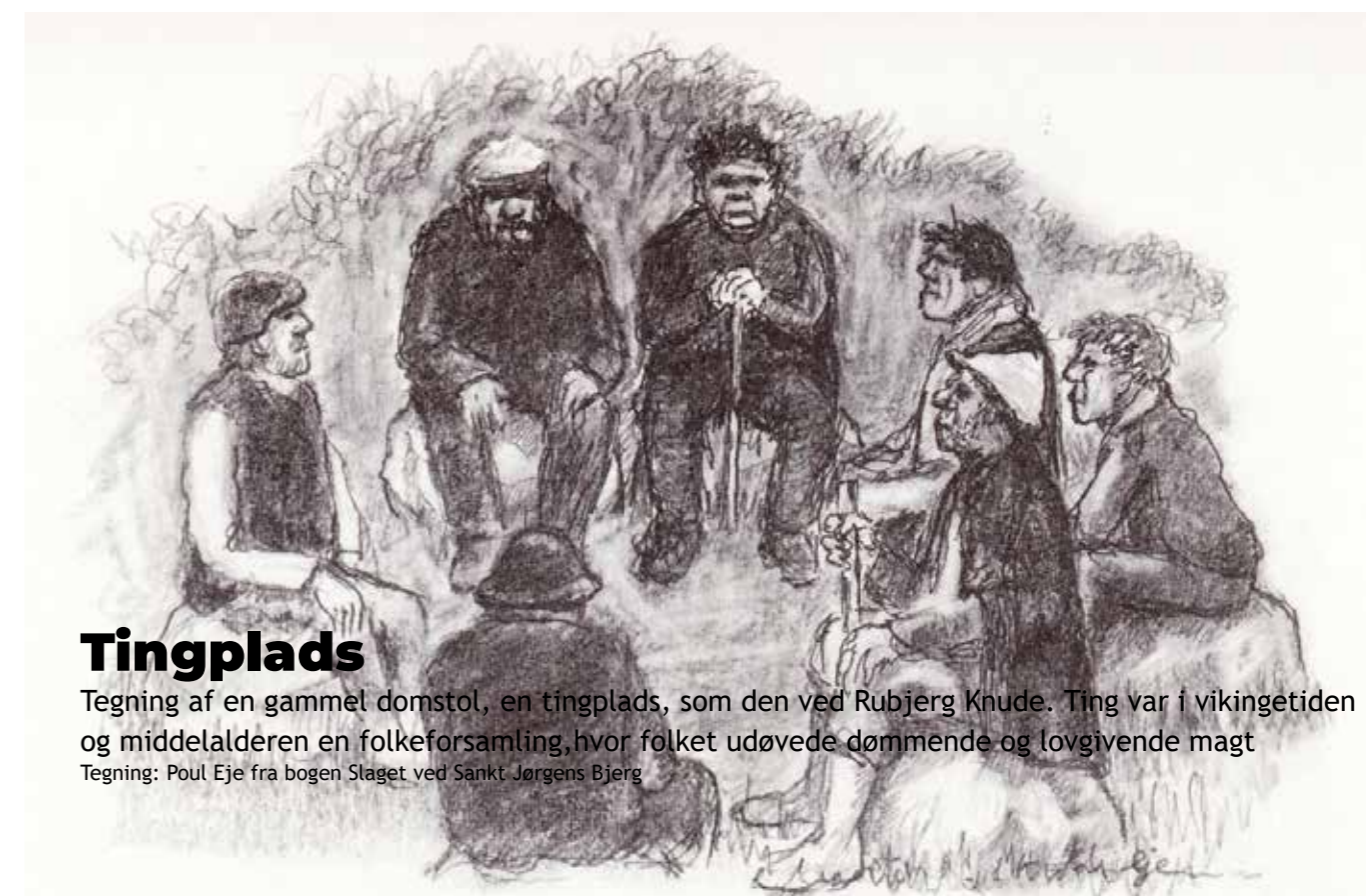
Illustration: Den middelalderlige landsbykirke og middelalderens klostre

I nogle hundrede år lå herregården Løthenstorp ude ved kysten, i dag vil resterne være et godt stykke ude i havet, uden for Lønstrup Klint. Den blev givetvis bortskyllet af havet, men nogle mener dog, at den forinden blev ødelagt af sandflugten. I en lang årrække tilhørte Løthenstorp en ur-adelig slægt, Rotfeld, hvis hovedsæde var herregården Bratskov ved Brovst.

Løthenstorp har formodentligt givet navn til Lønstrup, og den lange snævre dal, som Lønstrup ligger i, skal forhen have været Løthenstorps mølledam og en indsø, som blev tørlagt, og byen blev med tiden etableret deri. Mølledammen, indsøen med tilhørende vandmølle, fik vandtilførslen fra en å, som kom sydfra.

Der har sikkert også ligget en landsby ved Løthenstorp. En landsby med endelsen torp er typisk en udflytterlandsby, der opstod i perioden 1000-1250. Løthenstorp kan have været en udflytterby fra Mårup.

Et gammelt tingsted, hvor kystbønderne havde rådslagning i middelalderen, lå på Rubjerg Knude. Tingstedet var centeret om en stor sten med mindre sten i rundkreds omkring den. Med tiden tog Vesterhavet så meget af kysten, at stenene havnede på stranden, og år 1913 lå de flere meter ude i havet.

Tingplads

Tegning af en gammel domstol, en tingplads, som den ved Rubjerg Knude. Ting var i vikingetiden og middelalderen en folkeforsamling, hvor folket udøvede dømmende og lovgivende magt

Tegning: Poul Eje fra bogen Slaget ved Sankt Jørgens Bjerg

En stormflods hærgen af kysten

Den tyske maler Alexander Eckeners maleri fra 1800-tallet forestiller en stormflods hærgen af kysten i Nordtyskland. Det kan sikkert minde om, hvorledes Løthenstorp blev opslugt af havet vest for Lønstrup i 1500-tallet

Foto: Malet kopi af Alexander Eckener original

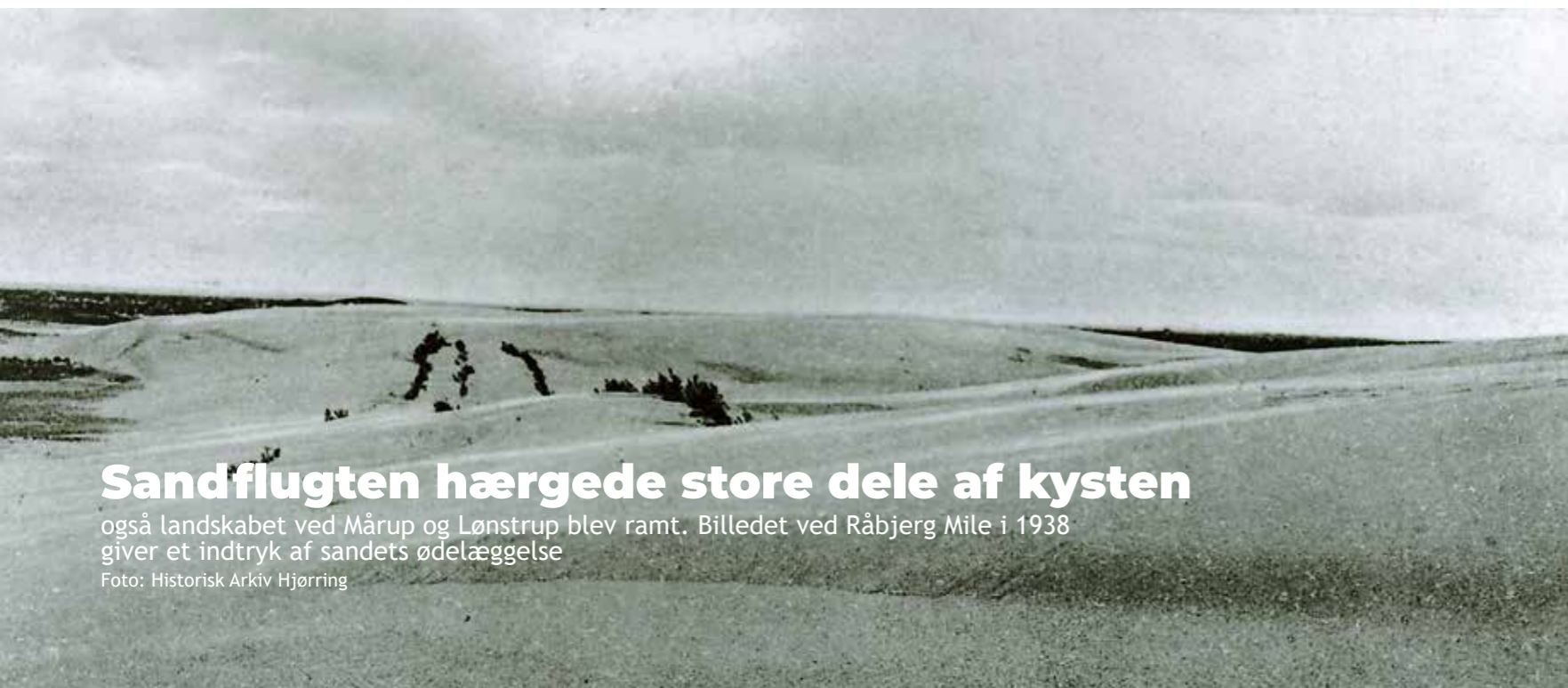
Efter 1500-tallet findes der ingen informationer om herregården Løthenstorp, så havet må have opslugt herregården med tilhørende marker, eller den er blevet ødelagt af sandflugt. Sandflugten hærgede store dele af kysten ved Vesterhavet omkring 1500- til 1800-tallet. Mårup sogn led meget under denne sandflugt, præstegården lå helt øde i 1571, de øvrige gårde og huse blev efterhånden flyttet, så kirken kom

til at ligge i en øde sandørken langt fra byen. Det er ikke blot herregården Løthenstorp, der er forsvundet; landsbyen Vester Vidstrup, der lå ude mod vest mellem Rubjerg Knude og Mårup kirke, var forsvundet år 1638, ifølge en præstebe-skrivelse dette år; på det tidspunkt bestod landsbyen kun af seks fiskerhytter.

Sandflugten hærgede store dele af kysten

også landskabet ved Mårup og Lønstrup blev ramt. Billedet ved Råbjerg Mile i 1938 giver et indtryk af sandets ødelæggelse

Foto: Historisk Arkiv Hjørring

For 500 til 200 år siden

År 1600 pløjede og såede man endnu langt vest for stedet, hvor Lønstrup By ligger i dag. Af Vennebjerg Herreds Tingbog fra den 21. marts 1642 fremgår det, at hvor Mads Mikkelsen i Lønstrup 40 år før kunne pløje og så, dér var der nu hav.

Særligt superuvejret i 1634 var på alle måder meget voldsomt, og tog en stor bid af kysten ud for Lønstrup. Den var efter alt at dømme det uvejr, som har haft de største konsekvenser her i Danmark. At orkanen blev så kraftig, skyldtes flere sammenfald. Ingen ved, hvor meget vind der var dengang, men der skal naturligvis meget vind til at presse store mængder havvand ind mod kysten. Endelig ramte orkanen under højvande. De op til seks meter høje bølger slugte flere sogne og kirker i Sønderjylland, hvor mellem ti- og tyvetusinde mennesker druknede. Vest for Furreby og Løkken lå byen Kinderup, som også blev opslugt af dette uvejr.

Klimaforsker på DMI, Danmarks Meteorologiske Institut, Martin Olesen har udtalt følgende: "I 1634 nåede vandstanden op på mere end 6 meter højere end normalen, og det stemmer meget godt med højden af en såkaldt 10.000-årshændelse, som i nutidens klima er 5,9 meter over normalen. Hen imod

slutningen af dette århundrede vil en 10.000-årshændelse få vandstanden til at stige til cirka 6,5 meter højere end normalen."

Uden tvivl har Rubjerg Knude på et tidspunkt været et stort bjerg, sådan som præsten Ole Worms skrev i sin indberetning i 1638: "Sydvest for Rubjerg Kirke har der været et stort bjerg ved navn Rubjerg Knud, hvilket for længe siden faldt i havet." Da dette bjerg styrtede i havet for over 400 år siden, lå kystlinjen angiveligt en kilometer længere mod vest, så det er svært at forestille sig, hvor enorm knuden har været. Alene de sidste 120 år har der været en tilbagetrækning af kysten på 1,8 meter pr. år.

Mange er sikkert af den opfattelse, at Rubjerg Knude først blev verdensberømt, da murermester Kjeld Pedersen flyttede fyret i efteråret 2019, men det er ikke tilfældet. Aviserne skrev allerede i 1874: "Det verdensberømte sømærke Rubjerg Knude, en mere end tårnhøj blålers-knude, faldt for nogle år siden, men en stor del af den gamle mærkværdighed blev dog tilbage. Denne rest er imidlertid nu yderligere formindsket ved, at der for kort tid siden er styrtet tusinder læs ler og sand langt ud i havet".

Rubjerg Knude var et stort bjerg før 1600-tallet

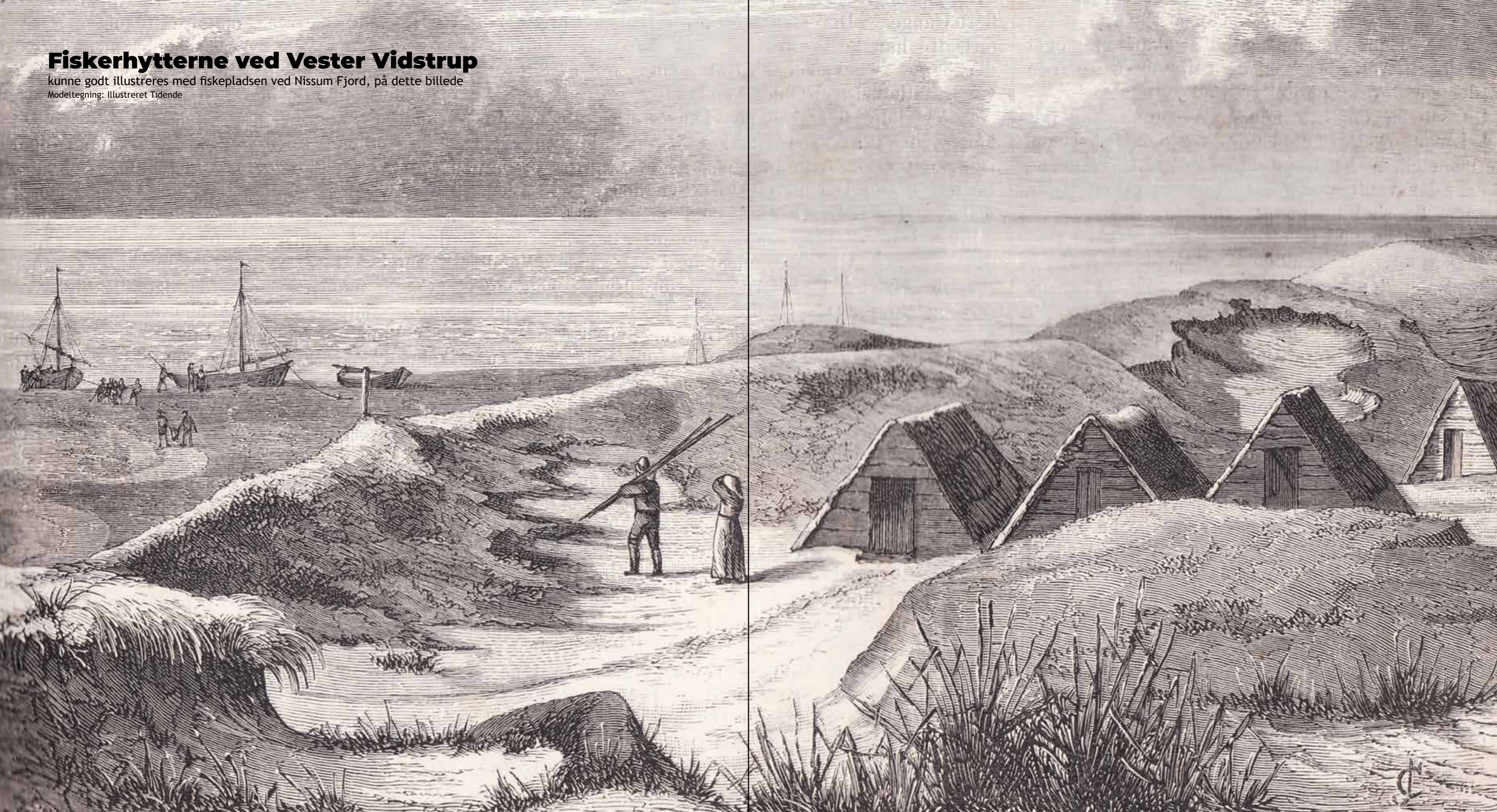
Foto: Historisk Arkiv Hjørring

Fiskerhytterne ved Vester Vidstrup

kunne godt illustreres med fiskepladsen ved Nissum Fjord, på dette billede

Modeltegning: Illustreret Tidende

Lønstrup 1958 – for 65 år siden

LØNSTRUP

Første del af bogen handler om Lønstrup og omegns historie helt tilbage til vikingetiden og beskriver udviklingen gennem århundreder indtil begyndelsen af 1900-tallet.

Der er spændende beretninger fortalt i ord og billeder blandt andet om Mårup kirke, sandflugten, herregården Løthens-torp, kaperi under Englandskrigen, skudehandlertiden, kongebesøg, naturkatastrofen, de mange kunstnere der har opholdt sig i Lønstrup, byens første badegæster, fiskeriet og Rubjerg Knude Fyr. Det slutter med historien om manden, der skabte det store badeetablisement, der for alvor gjorde byen kendt som turistby for 100 år siden.

VILLA VEST

I den sidste del af bogen er historien om tre ejendomme, som repræsenterer byens udvikling gennem de sidste 100 år: Villa Vest, der blev bygget som en af Lønstrups store sommervillaer i 1918. Den har huset badegæster, konditori, apoteksudsalg, vævestue m.m. og de sidste 40 år restaurant. Frosts Badehotel fra 1913, kendt som hvilehjem og Lønstruphus, er i dag Villa Vest Badehotel. Sommerhuset Helse, der var et af Lønstrups specielle sommerhuse. Det blev bygget som et dragehus i 1918 og er i dag nybygget som suite til Villa Vest Badehotel.

ISBN 978-87-975604-0-2

9 788797 560402